

ИНОВАЦИИТЕ В УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИ И УЧИТЕЛИ

Йорданка Стойнова Николова
СУ „Св. Климент Охридски“, София

INNOVATIONS IN EDUCATION THROUGH THE SIGHT OF STUDENTS AND TEACHERS

Yordanka Stoynova Nikolova
Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Sofia

** Тази публикация е изготвена по проект по НИС, договор 80-10-73 от 13.04.2020 г. Йорданка Стойнова Николова носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ и при никакви обстоятелства той не може да се приеме като официална позиция на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика.*

Abstract: This article analyzes and summarizes some of the results of a research conducted with a survey of teachers applying innovation in their pedagogical daily lives and students who have conducted their public practice in an online environment. The researched innovative solutions and activities, methods and techniques, the shared by leading teachers-innovators good practices („master classes“) with the future pedagogues are the basis of the indicated ideas and proposals for improving the pedagogical preparation of the pedagogue students from the Faculty of Pedagogy at Sofia University „St. Kliment Ohridski“ by implementing the studied experience in the curriculum of academic disciplines aimed at providing not only theoretical but also practical knowledge and skills.

Keywords: innovations, innovative schools, shared pedagogical experience, preparation of student pedagogues

„Неотклонният фокус върху стандартизираните тестове, академичните резултати и конкуренцията създават училищни системи, които пренебрегват различните индивидуални способности и изисквания на развиващите се деца“ [1], казва Кен Робинсън. Като резултат учениците са демотивирани, учебните им резултати са незадоволителни, интересите им са твърде ограничени, агресията расте, знанията и уменията им за адаптация в обществото и професионална реализация намаляват. Не бива да се negliжира и фактът, че тези негативни тенденции силно повлияват и върху мотивацията и стремежа към усъвършенстване на учителите, върху емоционалния климат не само в училище, но и в семейството. „Нуждаем се от радикални промени“, продължава К. Робинсън. И тези промени са не само необходими, но и неизбежни. Крачка в тази посока е въвеждането на иновации в училищната система.

Иновацията, разбирана като „прилагане на идеи, които са нови и полезни“ [2], „въвеждане на нещо ново... което е по-добро от това, което е имало преди, ...резултат от изследване и експериментиране“ [3]. Иновациите в образованието са „образователни дейности, използват информационни и комуникационни технологии и други иновативни начини за генериране на нови и вълнуващи възможности за достъп и доставка на учебно съдържание, които дават възможност на хората да се справят с многообразието на днешните предизвикателства“ [3]. „Иновациите в училище постигат подобряване на качеството на образованието като: разработват и въвеждат иновативни елементи по отношение на организацията и/или съдържанието на обучението; организират по нов или усъвършенстван начин управлението, обучението и учебната среда; използват нови методи на преподаване; разработват по нов начин учебно съдържание, учебни програми и учебни планове¹, като по този начин подобряват характеристиките както на отделните компоненти на образователната среда, така и на образователната система като цяло. И още: развиват комуникативните умения на учениците и са двигател на ценности. „...Свързани са с компетентността на учителя като изследовател на собствени иновационни практики и уменията му да ги основава успешно на водещи научно-теоретични постановки и същевременно без затруднение, т.е. майсторски, да ги аргументира като ефективни.“ [4]. „Иновационният процес от своя страна е съвкупност от процедури и средства, с помощта на които педагогическото откритие или идея стават образователно (социално) нововъведение.“ [4].

С цел установяване на предпочитаните от българските учители сфери и теми на иновации, иновативни методи и похвати и резултатите от внедряването им в педагогическото ежедневие през периода април – май 2020 година бе проведено онлайн анкетно проучване със 113 учители (76, преподаващи в начален етап и 37 – в прогимназиален и гимназиален етапи), участващи в дейностите по проект „Иновативно училище“. Респондентите се разпределят според мястото, в което преподават, по следния начин: столица – 15,9% ; град – 73,6%; село – 10,5%. Анкетната карта съдържа 22 въпроса, ориентирани към проучване темата и целта на иновацията, факторите за нейния избор; трудностите, които срещат учителите и децата в процеса на внедряването ѝ, възможностите, които предлага иновацията за усъвършенстване процесите на преподаване и учене, удовлетвореността на учителите, от кого те търсят помощ и подкрепа, как се измерва напредъкът в личностното развитие на учениците, следствие от участието им в дейностите по иновацията и др.

Иновациите не могат да се прилагат в остаряла материална среда с традиционната нагласа на учителя, че е единствен източник на информация и процесът на обучение е ориентиран/центриран към него. Осъзнавайки този факт, немалък брой учители поставят като основно направление на иновативната трансформация създаването на модерна, интерактивна образователна среда (оборудването ѝ с мебели, които позволяват мобилност, бърза смяна на действията и работа в екип, стимулиращ микроклимат), повишават своята квалификация и се насочват към разработването и осъществяването на следните направления и обекти на нововъведение:

- начален етап – развиване на дигитални умения, повишаване на функционалната и информационна грамотност, формиране на емоционална и социална компетентност, на интерес у учениците да търсят, изследват, развиват, доказват и представят своите „открития“, формиране на умения за работа в екип, умения за презентиране, умения за учене, отговорно отношение към природата, стимулиране на активното учене, 4К умения, учене чрез преживяване, развитие на творческите заложби на учениците, развиване на детската фантазия, формиране на ценности у учениците, формиране на активна гражданска позиция на базата на усвоени общочовешки ценности, опознаване на забележителностите на селището, опознаване и съхраняване на традициите и обичаите, здравословен начин на живот, активно взаимодействие с родителите, намаляване на стреса, извънкласни дейности, преодоляване на скуката в час и в свободното време, възпитаване на самоконтрол и дисциплина, самостоятелност и инициативност, развиване на таланта на децата. Откриване на силните страни на ученика и развиването им до степен, провокираща у него стремеж към непрекъснато учене и самоусъвършенстване. Преподавателите ясно осъзнават, че основата на този процес е необходимо да се постави още в ранна училищна възраст и да се усъвършенства в следващите етапи на обучение.
- прогимназиален и гимназиален етап – подобряване на академичните резултати, повишаване творческата активност на учениците и педагозите, развиване на умения за критично мислене, формиране на ключовите умения и компетентности, на умения за работа в електронна среда, подобряване на социалните умения, на уменията за учене и работа в екип, мотивация за учене, задълбочено учене чрез практика, широка обща култура, повишаване ефективността на обучението, превръщане на учениците в активни участници в учебния процес, преодоляване на скуката в час, формиране на инициативност и предприемачески стил на мислене и действие, развитие на лидерски способности, възпитаване на самоконтрол и дисциплина, толерантност, емпатийност, снижаване нивото на училищна тревожност и агресия, развиване дарбите на учениците, приобщаване на родителите към училищния живот и активното им участие в него.

Изборът на педагозите е основан на идеята да се отговори на необходимостта от промяна в начина на учене и преподаване, както и обективни и субективни фактори като: желание за развитие (34,2%); интересите/заложбите на децата (34,2%); предишен опит (17,7%); да убеди родителите, че съм добър учител (15,3%); принуда от страна на ръководството (12,8%); допълнителното заплащане (10,5%); преодоляване на несъвършенствата на образователната система (10,5%); желанието да прилагам предпочитани от мен методи и похвати (5,7%).

Анализът на направленията показва, че иновациите следват две посоки: приемането на ученика като уникален индивид, разкриване на неговите интереси и пътищата за тяхното развитие, за повишаване мотивираността му за участие в учебния процес и учебните му постижения; от друга страна преодоляване на дефицитите в образованието, в личностното и академично развитие на учениците, във взаимодействието училище-семејство, в професионалната подготовка на учителите. Преподавателите във всички ета-

пи виждат развитието на иновациите не само с фокус върху процеса на обучение, но и върху процеса на възпитание. Те свързват нововъведенията с интерактивност, креативност, гъвкавост, повишаване успеха и морала на учениците, трансфер на знания, инициативност, липса на страх от грешки и изваждане на поуки от тях, критично мислене, експериментиране, творчество, контролиране на емоциите, сътрудничество с колеги и др. На тази основа си поставят ясни цели.

Целите са свързани с повишаване качеството на обучението; на мотивацията и интереса на учениците и превръщането им в център на учебния процес, в личности, притежаващи общочовешки ценности, в граждани на бъдещето.

В начален етап целта се постига чрез прилагане на нова организация на учебния процес; практически, изследователски, творчески и игрови методи и похвати; методът Монтесори; изнесени обучения; проектно-базирано обучение; практически и лабораторни занятия; драматизация; работа в екип; използване на различни приложения, платформи и сайтове, където учениците могат да проучват и систематизират получените знания; образователно видео по учебна тема и изработване на мисловна карта по нея; образователни платформи за проверка на знания, както и приложения, които позволяват на учениците да създават свое учебно съдържание или да представят свой учебен проект; „Стем обучение“; „утринна среща“; Легообразование; Jump MATH; Envision; електронно портфолио на учениците; смесено обучение; лапбук; електронни книжки; „живи“ работни листове; драма-техники, „Обърнатата класна стая“; създаване на комикси в „Storyboardthat“; създаване на електронни образователни ресурси за ученици билингви, ученици със СОП и българчета в родните училища зад граница.

В прогимназиален и гимназиален етап – чрез разработка на нов учебен план; промяна в учебната програма; корекция на часове по определени дисциплини; въвеждане на ново учебно съдържание; нови учебни предмети; разработване и прилагане на нови учебни модули; засилено двуезично чуждоезиково обучение; интердисциплинарни и бинарни уроци в различни форми; въвеждане на интеграция между учебното съдържание на различните учебните предмети; уъркшоп; изнесени обучения; ателиета; „Обърнатата класна стая“; форум театър; ролеви игри и ситуации; проектно обучение.

Приложените иновативни методи и похвати, според преподавателите, благоприятстват достигането на следните резултати:

- формиране на широк набор от ключови компетентности у учениците – социална, емоционална, когнитивна, езикова, гражданска, професионална, организационна, дигитална, културна компетентност;
- осъзната е потребността от обучение, повишават се учебните постижения и интересът на учениците към учебното съдържание; те се превръщат в активен участник в учебния процес;
- учениците са мотивирани, уверени и могат самостоятелно да вземат решения във всякакви житейски ситуации, да поемат отговорност, изградили са самоконтрол и уважително отношение към самите себе си и към околните;
- създадени са условия за устойчивото личностно развитие на учениците;
- изградена е модерна и атрактивна образователна среда, създаваща предпоставки за осигуряване на благоприятен микроклимат, разкриване и развитие на интересите на учениците;
- внедрени са интелигентни интерактивни форми за общуване с родителите, изградено е партньорство между семейството и училището, основано на взаимно доверие;
- въведена е ефективна система за продължаваща квалификация на педагогическите кадри.
- стимулира се оригиналността на мисленето, изказването на мнение, тълкуване и оценяване на алтернативни и нестандартни мнения;
- развива се изобретателността, креативността и иновативното мислене у учениците;
- формирани са социални умения и умения за работа в екип;
- постигната е практическа насоченост на обучението, водеща до осмисленост и трайност на знанието;
- формира се активна гражданска позиция на базата на усвоени общочовешки ценности;
- снижава се нивото на училищна тревожност и агресия;
- повишава се конкурентноспособността на училището;
- всички са убедени, че функционално грамотните имат самочувствие и потенциал за успешна реализация;
- децата стават задружен клас;
- по-мотивирани ученици, по-щастлив учител, обучението е забавно и за учениците и за учителя;
- децата са щастливи, идват с радост на училище, родителите са мотивирани да помагат и се включват

ват активно в живота на класа;

- учениците самостоятелно следят и оценяват своя напредък, сътрудничат си и комуникират в работни групи;
- учениците демонстрират съзнание и познания за опазването на околната среда;
- разпознават и уважават различието, осъзнават и спазват етикета на междукултурните или религиозни отношения.
- свободното време се запълва със значими и любими за учениците дейности;
- обучаемите са по-освободени в представянето на сътвореното от тях пред публика;
- повишават се уменията им за изказване на обективна оценка и самооценка.

Учениците са формирали още и следните качества и умения: толерантност, проактивност, емпатия, търпение, самоконтрол, амбициозност, дисциплинираност, отговорност, етичност, уважение към различното мнение; организационни умения, мотивация за самоусъвършенстване, умения да овладяват агресивните импулси.

Казаното до този момент насочва към мисълта, че учителите се чувстват удовлетворени, прилагайки иновативни методи в педагогическото си ежедневие. По-голямата част от респондентите споделят това (89,5%). Но се откриват и педагози, чиито очаквания в известна степен не са се оправдали, забелязват се и такива, които емоционално отговарят – „категорично не“, „съжалявам, че започнах да работя по този начин“ и др.

Като вероятна причина за това могат да бъдат посочени трудностите/проблемите, които респондентите срещат в работата си:

- голямо допълнително натоварване и излишна документация;
- ограничения на безплатните възможности на приложенията и платформите за електронно обучение;
- липса на устройства за всички деца;
- липса на финансови средства за изграждане на подходящата материална база;
- липса на достатъчно време за подготовка;
- нежеланието на родителите да се включат в работата на класа;
- извеждането на децата извън училище е трудно и свързано с попълване на голяма по обем документация;
- неумението на учениците да задържат дълго време вниманието си при извършване на дадена дейност, както и качествено да я изпълнят; неприемането на съвети;
- консерватизмът на нормативната уредба; административната тежест; организационни пречки, липса на финансиране; липса на достатъчно свобода на действие;
- липса на литература по избраната тема;
- нереални изисквания от страна на ръководството и създаване на атмосфера на напрежение и демотивация;
- задължението да се сподели иновацията във време, което не е съобразено и консултирано с преподавателя;
- нежеланието и/или неумението на колегите да работят в екип.

Последното мнение отправя търсенето в посока кои са основанията за това и дали липсата на адекватна подготовка, несигурността в собствените знания и умения у учителите е причина за нежеланието им да се включат в процеса на внедряване на иновации в училище, да подкрепят колега, който е решил да промени процесите на преподаване, учене, управление на класа.

По време на изследването бе установено, че 81,6% от респондентите не са обучавани за внедряване на иновациите в училище, най-предпочетеният отговор на въпроса: „Кой Ви оказва най-съществена помощ и подкрепа?“ е „Образовам се сам“.

Това провокира провеждането на онлайн анкета през периода 15 май – 3 юни 2020г. с 45 студенти (редовно и задочно обучение, бакалаври) от специалност „Педагогика“, провели държавната си практика през месец май, в условията на дистанционно обучение. Извадката е представителна, предвид факта, че това са всички студенти, завършващи през настоящата учебна година. Фокусът е върху студентите от посочената специалност, тъй като предвижданите промени касаят само и единствено обучаемите в нея. Целта на изследването е да се открие доколко студентите разпознават иновацията, могат да я назоват, имат ли знанията, уменията, увереността и мотивацията да я приложат в практиката си, т.е. навлизайки в педагогическото си ежедневие, те не само да имат сериозна теоретична подготовка, да познават и да прила-

гат ДОС, но и да са готови да търсят и прилагат нови и различни методи и похвати за преподаване и учене, за управление на класа и взаимодействие с родителите. Анкетата съдържа 15 въпроса: 2 статистически, 4 с възможен избор на един отговор, 3 с възможен избор на всички отговори, 1 с петстепенна скала за оценяване, 5 с отворени отговори.

Анализът на резултатите показва, че завършващите бакалавърска степен не разпознават иновацията в достатъчна степен:

- 44,2% не могат да преценят дали работата на учителя-наставник е иновативна, въпреки че учебният процес се провежда в условията на дистанционно обучение, което само по себе си е иновация.
- На въпроса: „Какви иновативни елементи забелязахте в работата на учителя по време на държавната си практика?“ отговорите на над 60% от респондентите са „Не мога да преценя“, „Не забелязах“, друга част отговарят с общи/заучени фрази. Една малка част (31,2%) разпознават и назовават ясно и точно използваните методи и похвати – „легообразование“, „обърната класна стая“, онлайн игри и тестове, създадени от учителя, организацията на учебната среда, „утринна среща“, физическа активност, свързана с темата на урока, провеждане на урока от двама учители – единият работи с деца, срещащи трудности; другият с тези, които усвояват по-бързо материала и др.
- Интерес представляват отговорите на студентите на въпроса: „Кои моменти от своята работа бихте нарекли иновативни? Разкажете“. Бъдещите педагози описват своите действия, емоциите си, разказват за традиционни методи и похвати. Малка част от респондентите (22,2%) осъзнават, че преподаването в електронна среда е иновация и посочват конкретни примери за иновация – проведен урок във виртуален музей, ПБО, използване на аудио-визуални средства за синтезирано преподаване на учебното съдържание, създадени дидактични игри, изработени „живи“ листове за домашна работа.

Студентите откровено споделят, че с иновативните методи и похвати ги запознават учителите – наставници (65,1%) и само 13,7% са насочени към тях от своите преподаватели. Педагозите и студентите се обединяват във вижданията си относно това как се чувстват учениците в училище, когато прилагат иновативните методи: мотивирани, щастливи, удовлетворени, разбрали и научили, свободни, уверени, заинтересовани, активни, мотивирани и амбицирани, имат самочувствие, спокойни, позитивни, проявяват творчество, самокритични, чувстват се „чути и видени“, не се забелязват агресивни прояви.

Въз основа на анализа на данните от направеното проучване могат да бъдат направени следните изводи и препоръки:

- Промяната е ангажираща и вдъхновяваща, осигурява качествено образование и възможности за устойчиво развитие на всички субекти, участващи в осъществяването на иновациите и това изисква добрите педагогически практики да бъдат изследвани и споделени.
- Задълбочено и в детайли да бъде проучен опитът на иновативните училища в България, на ръководителя на учебното заведение, на конкретния иновативен учител;
- Да бъдат проучени добрите практики на водещи училища в Европа и САЩ;
- На основата на сериозна базова подготовка на студентите по фундаменталните дисциплини и при адаптиране знанията, получени от проучванията, да се обогати съдържанието на част от учебни дисциплини, изучавани във ФП, с цел повишаване педагогическата подготовка на студентите и увереността им, че могат и ще бъдат добри учители – квалифицирани и мотивирани.
- Да се превърнат в традиция организиранияте четири срещи-семинари/„майсторски класове“ (инициатива на преподавателите от СУ „Св. Кл. Охридски“ и участници в проекта – Й. Николова и И. Петкова) с доказали се в практиката учители-новатори, които не само описателно запознават студентите с опита и идеите си, но и ги „потапят“ в същността на иновацията чрез изпълнение стъпка по стъпка на дейностите в нея. Това ще позволи на бъдещите педагози да осъзнаят ползите от осъществяването ѝ, да преценят притежават ли знанията и уменията да я прилагат и как в бъдещата си работа, подходяща ли е за индивидуалните особености на учениците от класа, в който преподават, да създават конструктивни сценарии на работа и да избират подходящия инструментариум.
- Да се създаде онлайн среда, в подходяща платформа, в която студентите имат възможност да потърсят подкрепа от учителите, провели семинарите (виртуално наставничество).

По този начин младият учител още в началото на своя педагогически път ще съумее да създаде и поддържа атмосфера на сътрудничество и взаимна толерантност, „ще пали“ детските сърца и умове и ще постига резултати на възможно най-високо равнище, ще твори усмихнат, възискателен, мотивиран и убеден, че обучава и възпитава по най-подходящия начин всеки един ученик.

References:

1. Robinson, K, L. Aronica Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education, Penguin Books, 2015
2. Burkus, D Under New Management (How Leading Organizations Are Upending Business as Usual) , Mariner Books, Boston, 2017
3. Radev, Pl. Inovatsii v uchilishtnoto obrazovanie, FastPrintBooks, Plovdiv, 2018
4. Zakon za preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie, obn. – dV, br. 79 ot 13.10.2015 g., v sila ot 01.08.2016 g
5. Ivanov, I. Dobri praktiki v obrazovaniето v Godishnik na SHU „Ep. K. Preslavski“, tom XVI D, PF, SH., 2012, s. 209–215

(Endnotes)

1. Zakon za preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie, Obn. – DV, br. 79 ot 13.10.2015 g., v sila ot 01.08.2016 g – chl.38, al.7